

TERMINOLOGICKÉ PROBLÉMY MEDIÁLNEJ VÝCHOVY

TERMINOLOGICAL PROBLEMS OF MEDIA EDUCATION

Viera KAČINOVÁ

ABSTRACT:

The article contributes to the clarification of media education terminology. Media education is relatively new and theoretically unresearched cross-sectional field of mass media studies, journalism, pedagogy and other interdisciplinary sciences. In the context of selected theoretical approaches we propose definitions of basic concepts of media education while attempting their further terminological analysis. The article also explains some problem areas in the terminology in question.

KEY WORDS:

media education, terminology, media competence, media literacy, media pedagogy

PhDr. Viera Kačínová, PhD.
Fakulta masmediálnej komunikácie
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
Námestie Jozefa Herdu 2
917 01 Trnava
Slovenská republika
vkacinova@gmail.com

Autorka pôsobí na Fakulte masmediálnej komunikácie Univerzity svätého Cyrila a Metoda v Trnave ako odborná asistentka so zameraním na mediálnu výchovu. Je členkou odborného tímu v rámci IMEC – Medzinárodného centra mediálnej gramotnosti. Dlhodobo sa venuje mediálnej pedagogike, mediálnej výchove, didaktike mediálnej výchovy, hodnotovým aspektom médií, rozvoju mediálnych kompetencií a vzdelávaniu učiteľov v tejto oblasti. Bola autorkou a zodpovednou riešiteľkou výskumno-vývojových projektov z mediálnej výchovy na Štátnom pedagogickom ústave, ktoré súviseli so začlenením mediálnej výchovy do obsahu školského vzdelávania. Ako spoluautorka sa podieľala na tvorbe experimentálnych učebných textov a metodických materiálov z mediálnej výchovy pre nižší sekundárny stupeň vzdelávania. Bola členkou pracovnej expertnej skupiny MK SR na prípravu Koncepcie mediálnej výchovy v kontexte celoživotného vzdelávania.

Výklad pojmov „médiá“, „masové médiá“

Pokus o objasnenie odbornej pojmológie z mediálnej výchovy sťažuje primárne prierezovosť samotnej problematiky. Témotvorné pojmy predmetnej oblasti patria do pojmového aparátu a sú predmetom skúmania rôznych vedných disciplín či odborov, predovšetkým teórie masovej komunikácie či masmediálnych štúdií a pedagogiky. V rámci teórie masovej komunikácie či masmediálnych štúdií je zrejme nejednoznačné ponímanie a mnohotvárne používanie základných pojmov ako „médiu“, „masmédiu“, v rámci pedagogickej teórie najmä pojmov „výchova“, „učenie“, „gramotnosť“ či „kompetencia“, ktorých ozrejmienie je ťažiskové pre terminologický výklad pojmov „mediálna výchova“, „mediálne kompetencie“, „mediálna gramotnosť“.

Pojem „médiu“ je možné definovať v širokom význame, avšak pre naše účely je podstatné jeho vymedzenie v kontexte masmediálnych štúdií, resp. teórie masovej komunikácie. Tu však narážame na nejednoznačné ponímanie pojmov a jeho mnohotvárne používanie u odborníkov.

„Médiá“ vymedzuje Slovník mediálnej komunikácie v najužšom význame ako „prostriedky masovej či mediálnej komunikácie, t. j.: médiá tlačené, b) médiá elektronické, c) médiá nové“¹. Médiá ako prostriedky masovej

1 REIFOVÁ, I. a kol.: Slovník mediální komunikace, 2004, s. 140.

komunikácie: „majú verejný charakter a šíria novinárske obsahy smerom k širokému, rozptýlenému anonymnému publiku“². Média sú pritom ponímané ako technický prostriedok, komunikačný kanál, sociálna inštitúcia, organizácia masovej komunikácie³. V tomto zmysle sú médiá označované aj ako masmédiá, masové médiá, masovo-komunikačné prostriedky. „Masové médiá“ sú definované ako komunikačné prostriedky, ktoré slúžia celospoločenskej komunikácii, teda komunikácii medzi jedným východiskovým bodom a bližšie neurčeným vysokým počtom cieľových bodov (publikum, ktoré sa skladá z veľkého množstva ľudí)⁴.

Pojmy „médiu“, „masové médiu“, resp. „masmédiu“ sú vnímané a používané v teórii masovej komunikácie zväčša v synonymickom význame. Avšak používanie termínu médiu, ktorý je širší ako masmédiu napríklad Mistrík považuje za zjednodušenie a skrátenie termínu masmédiu, a teda terminologicky nepresné⁵. Autor vymedzuje masmédiu ako spoločenský fenomén, kým médiu ako nič singularne, konkrétne a hmatateľné.⁶ Vzťah medzi obidvoma pojmami sa v tomto prípade chápe od všeobecného ku konkrétnemu. Naopak, ďalšie teoretické prístupy ukazujú, že používanie termínu médiá je cieľené a nahrádza dané pojmy. Ich východiská je možné odvodiť zo zmien v povahe médií ako nástrojov masovej komunikácie, ktoré ovplyvnili aj zmenu ponímania samotného procesu masmediálnej komunikácie.⁷ Súvisí to predovšetkým s rozvojom technológií tzv. nových médií, ktoré umožňujú čoraz individuálnejší prístup príjemcov k mediálnej ponuke a priamu spätnú väzbu zo strany príjemcov.⁸ Príkladom sú „nové médiá“ ako internet, interaktívna televízia či digitálna televízia na objednávku. McQuail v tejto súvislosti konštatuje, že: „zmeny, ktoré prebiehajú v samotných médiách... podryvajú dokonca i možnosť nahliadať na príjemcov mediovaných oznámení ako na masu“⁹. Príjemca mediálnych vyjadrení sa tak stáva výberovým a nie masovým. Z tohto pohľadu sa dokonca termín masmédiu vníma ako prežitý^{10 11} Média, predovšetkým tie, ktoré sú založené na digitálnom spracovaní a prenose dát, sa stávajú prostriedkami masovej a interpersonálnej komunikácie, pričom používatelia týchto médií sú vnímaní ako jedinečné osobnosti. Média tak stratili niečo zo svojej masovosti¹².

Používanie pojmu masmédiu či masové médiu v teórii (mas)mediálnej komunikácie zodpovedá skôr tradičnému chápaniu komunikačných prostriedkov určených na celospoločenskú komunikáciu. Používanie termínu médiu vychádza z povahy meniacich sa médií, ktoré už nie sú považované len za prostriedky masmediálnej komunikácie v klasickom význame, ale umožňujú iný typ komunikácie, viac personalizovanej.

2 HOCHLOVÁ, V.: Slovník novinářské teorie a praxe, 2000, s. 107.

3 OSVALDOVÁ, B. – HALADA, J. a kol.: Praktická encyklopedie žurnalistiky, 2002, s. 104.

4 JIRÁK, J. – KÖPFLÖVÁ, B.: Média a společnost : stručný úvod do studia médií a mediální komunikace, 2003, s. 21.

5 MISTRÍK, M.: Masmédia. Elektronické masmédiá. In Kolokvium 1 – 2 Katedry masmediální komunikácie. Zborník príspevkov z jarného a jesenného kolokvia Katedry masmediálnej komunikácie FMK UCM v Trnave, 2004, s. 15.

6 Mistrík uvádza: “Kým napríklad oblasť novin je jedným z masmédií, tak jeden výťažok denníka Pravda je konkrétnym médiom, ktoré sa nám dostalo do rúk ako unikátny výlomok z celej novinárskej masmediálnej oblasti ako sprostredkovateľ nesúci komunikát od vydavateľa k prijímateľovi. Tak isto môže byť médiom aj leták propagovanej akcie, či billboard na ruskej ulici” (MISTRÍK, M.: Masmédia. Elektronické masmédiá. In Kolokvium 1 – 2 Katedry masmediálnej komunikácie. Zborník príspevkov z jarného a jesenného kolokvia Katedry masmediálnej komunikácie FMK UCM v Trnave, 2004, s. 16).

7 Pojem masmediálna komunikácia je od 90. rokov 20. stor. postupne nahrádzaný označením mediálna komunikácia, resp. je ním označované historicky ponímané obdobie ľudského dorozumievania sa a terminologicky sa odlišuje od pojmu mediálna komunikácia. Výraz mediálna komunikácia, ktorého postavenie v typológii sociálnej komunikácie vymedzil J. Watson, zdôrazňuje priebeh komunikačného správania, najmä prítomnosť sprostredkujúceho činiteľa (médiu), ktorého povaha ovplyvňuje očakávanie zo strany publika a ktorého technológia a organizačná podoba má vplyv na vznik a konečnú podobu mediálneho produktu (REIFOVÁ, I. a kol.: Slovník mediální komunikace, 2004, s. 102).

8 Thompson konštatuje zásadné zmeny v povahe mediovanej komunikácie. „Posun od analogového k digitálnemu systému kódovania informácií v kombinácii s rozvojom nových spôsobov prenosu (vrátane veľmi výkonných družíc a vysokokapacitných káblov) vytvárajú nové technické možnosti, vďaka ktorým je možné zvládať informácie a komunikáciu ďaleko pružnejšie ako predtým“ (THOMPSON, J. B.: Média a modernita, 2004, s. 27). Výraz masová komunikácia považuje aj z tohto dôvodu za zavádzajúci ako výraz popisujúci tradičnejšie formy mediálneho prenosu. Pre označenie nových druhov informačných a komunikačných sietí pokladá za úplne nevhodný (tamže). Rovnako McQuail uvádza, že masová komunikácia je tesne spojená s tzv. „starými médiami“ a z hľadiska „nových médií“ je považovaná za zastaranú (McQUAIL, D.: Úvod do teorie masové komunikace, 2009, s. 51).

9 McQUAIL, D.: Úvod do teorie masové komunikace, 2009, s. 69.

10 ŽILKOVÁ, M.: Odborný posudok na projekt mediálnej výchovy Viera Kačínová a kol. Mediálna výchova pre 5.-9. roč. ZŠ a 8-ročné gymnáziá (metodické materiály, učebné texty), 2008, s. 2.

11 Zmeny povahy masmediálnej komunikácie však neznamenajú jej odbúranie, ale fakt, že kým tradičná masová komunikácia bola vždy jednosmerná, nové formy komunikácie sú zo svojej podstaty interaktívne. Masová komunikácia sa stáva menej masovou a menej centralizovanou (McQUAIL, D.: Úvod do teorie masové komunikace, 2009, s. 51). Fenomén masovej komunikácie je v súčasnosti zasadený najmä do rámca masových mediálnych inštitúcií (tamže, s. 69).

12 McQUAIL, D.: Úvod do teorie masové komunikace, 2009, s. 65.

Reflektujúce dané poznanie je teda možné chápať pojem médiá vo vyššie uvedenom najužšom význame ako prostriedky masovej (celospoločenskej) komunikácie v tradičnom ponímaní a tiež v zmenenej povahe ako prostriedky umožňujúce personalizovanejší typ komunikácie. Za médiu sa považujú komunikačné prostriedky a nástroje, ktoré prenášajú a šíria obsahy smerom k početnému, heterogénnemu a široko rozptýlenému publiku, ale tiež menším používateľským skupinám a individuálnym používateľom. Pojem médiu tiež označuje materiálne nosiče informácií, ktoré umožňujú uchovávanie a prenos informácií. Pod pojmom médiu sa tiež chápu spoločenské inštitúcie, resp. konkrétne organizácie zabezpečujúce výrobu a verejné šírenie mediálnych obsahov pomocou technických aparátov a špeciálnych technológií. Pojem médiu tiež označuje konkrétny „unikátny“ produkt masmediálnej oblasti. Ozrejenie nosného pojmu umožňuje tiež výklad pojmu mediálna výchova.

Edukatívna funkcia médií ako východisko ponímania mediálnej výchovy

Média ako prostriedky masovej komunikácie prenášajú informácie v rôznych formách a na rôznych účel¹³. Účely, na aké sú komunikované rôzne druhy informácií súvisia s plnením základných funkcií médií v spoločnosti tak, ako ich vymedzujú odborníci z oblasti masmediálnych štúdií a ktoré sú východiskom aj pre pedagogiku. Funkcie médií v spoločnosti (čím médiá skutočne sú a prečo existujú) vymedzuje Burton a Jiráček ako a) zábavnú, b) informačnú, c) kultúrnu, d) sociálnu, e) politickú¹⁴. Pôvodným poslaním médií je popri uvedených funkciách tiež vzdelávať, pričom práve vzdelávacia funkcia médií sa v súčasnosti, ako upozorňuje Hlinková, vytráca¹⁵. Funkcie médií je možné priamo odvodiť od obsahov, ktoré sprostredkujú v procese masovej komunikácie. V známej klasifikácii obsahu masovej komunikácie S. N. Eisenstadt¹⁶ uvádza tri kategórie:

- technicko-inštrumentálne obsahy – uľahčujú príjemcovi ako nositeľovi určitej sociálnej roly jeho konanie v situáciách, v ktorých svoju rolu vykonáva; nediktujú mu priamo, ako má konať, len poskytujú praktické, vecné informácie, čo recipientovi umožňuje predchádzať dôsledkom rôznych variantov jeho konania,
- všeobecné kognitívne obsahy – majú sprostredkovaný dopad na vykonávanie ich konkrétnych rolí, pretože ukazujú nové vzory konania, zoznamujú s novými sociálnymi situáciami a s novým prostredím, a tak rozširujú obzor indivíduí,
- normatívne obsahy – neobracajú sa na recipienta ako na nositeľa špeciálnej roly, ale ako na nositeľa celého súboru rolí; predpisujú, ako treba tieto roly v danej spoločnosti vykonávať; masové médiá tak pôsobia ako činitele sociálnej kontroly. Poučujú o tom, čo je dobré a čo zlé, čo je správne a čo neprípustné.

Nielen na základe danej klasifikácie je možné hovoriť o funkciách, ktoré plnia, resp. majú plniť médiá v oblasti edukácie a morálky. Z pedagogického hľadiska sú médiá (masmédiá) vnímané ako „významné prostriedky vzdelávania, akulturácie a socializácie jedinca“¹⁷. V rámci plnenia vzdelávacej funkcie sa médiá stávajú prostriedkami poskytovania rôznorodých informácií, a teda nadobúdania a rozširovania poznania človeka.

Média plnia kultúrnu funkciu, t. j. stávajú sa nositeľmi dominujúcej kultúry, objaviteľmi subkultúr a nových trendov v kultúrnom vývoji, v procese zaisťovania kultúrnej continuity sú šíriteľmi kultúrnych tradícií a v neposlednom rade tiež prostriedkami osvojovania si kultúrnych vzorcov správania príslušníkmi odlišných kultúrnych skupín. Média podporujú proces socializácie človeka. Jednotlivec si prostredníctvom médií osvojuje špecifické formy spoločenského (rolového) správania. Média ponúkajú mladému človeku príklady – návody začleňovania sa do spoločenských skupín, vytvárania sociálnych vzťahov a nachádzania svojho miesta v ich sieti. Cez médiá človek nadobúda informácie o kvalite a forme realizácie sociálnych vzťahov, získava poznatky o normách a hodnotách, ktoré platia v rámci sociálnych skupín. Tým sa médiá stávajú prostriedkami sociálneho učenia,

13 REIFOVÁ, I. a kol.: Slovník mediální komunikace, 2004, s. 139.

14 BURTON, G. – JIRÁK, J.: Úvod do studia médií, 2003, s. 150 – 151.

15 HLINKOVÁ, D.: Edukácia audiovizuálnymi médiami, 1998, s. 12.

16 Podľa: KELLER, J.: Úvod do sociologie, 1992, s. 41.

17 PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J.: Pedagogický slovník, 2008, s. 119.

resp. výchovnými prostriedkami. Na recipientovi pritom zostáva, či ponúkané mediálne predkladané vzory prijme, osvojí si ich a bude sa nimi vo svojom správaní riadiť, alebo ich odmietne. Významnú úlohu v tomto zmysle má plniť proces školskej edukácie. Média ako nositelia a šíritelia hodnotových orientácií, etických kategórií a ich významov pre človeka plnia mravnú funkciu.

Z pedagogického hľadiska je zrejmy dôraz na skúmanie významu médií ako komunikačných prostriedkov formujúcich jedincov ako individuálnych príjemcov mediálnych obsahov.

Formatívne pôsobenie médií sa vymedzuje v odbornej pedagogickej literatúre primárne v rámci široko chápaného pojmu „výchova“.¹⁸ „Keď sa pojednáva o výchovnom pôsobení filmu, divadla, televízie, prírodného a sociálneho prostredia, t. j. výchova je takto chápaná veľmi široko“¹⁹. Ďalej autor uvádza, že „formovanie človeka napr. pri sledovaní televíznych programov, pôsobením kamarátov v dobe po vyučovaní atď. je možné označiť ako mimovýchovné formatívne pôsobenie“²⁰. V tomto prípade ide o proces informálneho učenia, kde médiá formujú človeka, jeho postoje nezámerné. V súčasnej pedagogickej teórii a praxi sa začína venovať väčšia pozornosť zámernému, cieľovému pôsobeniu médií na deti a mladistvých v rámci procesu školskej a mimoškolsky organizovanej mediálnej výchovy.

Teoretické prístupy definovania mediálnej výchovy

Hoci problematika mediálnej výchovy je pomerne novou v masmediálnej i pedagogickej teórii a praxi, ústredný pojem sa v nich začína etablovať. Okrem termínu mediálna výchova nájdeme v odbornej literatúre aj iné označenia, napr. masmediálna výchova²¹ ²² alebo výchova adresáta komunikačného prostriedku²³ či výchova k mediálnej gramotnosti²⁴. Terminologickými ekvivalentmi mediálnej výchovy v zahraničnej odbornej literatúre je „Medienerziehung“, „Media education“, „L'édudation aux médias“. V odbornej literatúre je možné nájsť široko i podrobne koncipované definície základného pojmu. Rozsiahlo vymedzuje pojem Brečka ako „širokú škálu vzdelávacích, výchovných, osvetových, propagačných a praktických činností, ktorých spoločným cieľom je zoznamovať rôzne skupiny verejnosti s činnosťou médií, so skutočným zmyslom mediálnych obsahov a možnými dôsledkami ich pôsobenia na život jednotlivca i celej spoločnosti“²⁵. Ako „výchovu k životu s médiami“ vymedzujú mediálnu výchovu Jiráka a Wolák²⁶. V českom Pedagogickom slovníku je mediálna výchova definovaná ako: „výchova k orientácii v masových médiách, k ich využívaniu a zároveň k ich kritickému hodnoteniu“²⁷.

18 V pedagogickej teórii sa stretávame s rozmanitým výkladom mnohoznačného pojmu „výchova“. Pojem odborníci vymedzujú najčastejšie v širšom a užšom zmysle. V širšom zmysle sa ako výchova chápe: „cieľavedomé a zámerne vytváranie a ovplyvňovanie podmienok umožňujúcich pozitívny a všestranný rozvoj osobnosti človeka v súlade s jeho individuálnymi dispozíciami“ (PELIKÁN, J.: Výchova jako teoretický problém, 1995, s. 36, zvýraznil autor), resp. „všetko zámerne, plánovité a cieľavedomé utváranie osobnosti“ (KIPS, M. – AMBRÓZOVÁ, O.: Pedagogika, 1992, s. 57). Výchova v tomto chápaní zahŕňa zámerný rozvoj kognitívnej, socio-afektívnej, vôľovej, hodnotovej a psychomotorickej stránky osobnosti, pojem teda integruje výchovu v užšom zmysle, vzdelávanie a vycvičovanie. V užšom zmysle sa ako výchova chápe zámerná činnosť, ktorá smeruje k optimálnemu rozvoju citovej, vôľovej a hodnotovej zložky osobnosti (JÚVA, V. sen., jun.: Úvod do pedagogiky, 1995, s. 38; podľa KOSTELNÍK, J.: Pedagogika pre učiteľov profesijných predmetov a praktickej prípravy, 2008, s. 16). Pojem „výchova“ je vymedzovaný v odbornej terminológii v súvislosti s pojmom „učenie“. Švec definuje výchovu ako viac či menej formálne plánovanú, organizovanú a vyhodnocovanú kontinuálnu a viac či menej trvajúcu interaktívnu činnosť učenia za účelom rozvojového učenia sa jednotlivcov alebo skupín (ŠVEC, Š.: Základné pojmy v pedagogike a andragogike, 2005, s. 24). Uvedené definície vymedzenia hrajú podstatnú úlohu pri výklade a definovaní pojmu mediálna výchova.

19 VORLÍČEK, Ch.: Úvod do pedagogiky, 2000, s. 19.

20 VORLÍČEK, Ch.: Úvod do pedagogiky, 2000, s. 20.

21 Ako sme uviedli vyššie, nejednoznačné používanie pojmu médium, masové médium a masmédiu, resp. ich zamieňanie v rámci teórie masovej komunikácie nám dovoľuje vnímať pojem „masmediálna výchova“ ako synonymum pojmu „mediálna výchova“, resp. používanie daných termínov môže vychádzať z odlišného chápania povahy médií, resp. masových médií. Naznačené zmeny v povahe (mas)mediálnej komunikácie a médií, s čím súvisia tiež zmeny v chápaní koncových užívateľov mediálnych obsahov, nám dovoľujú používať pojem mediálna výchova zámerne.

22 OLEKŠÁK, P.: O potrebe mediálnej výchovy. In: Otázky žurnalistiky, 2007, roč. 50, č. 3 – 4, s. 24.

23 SPOUSTA, V.: Masmédiá jako sociálně-pedagogický problém In: Pedagogická revue, 2004, č. 3, s. 280.

24 PRAVDOVÁ, H.: Aktuálne otázky mediálnej výchovy. In: Mediálne kompetencie v informačnej spoločnosti. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie v Smoleniciach 12. – 13. apríla 2007, 2007, s. 124.

25 BREČKA, S.: Východiská, koncepcie a ciele mediálnej výchovy. In: Kolokvium 1 – 2 Katedry masmediálnej komunikácie. Zborník príspevkov z jarného a jesenného kolokvia Katedry masmediálnej komunikácie FMK UCM v Trnave, 2004, s. 84.

26 JIRÁK, J. – WOLÁK, R.: Východiska a témata mediálnej výchovy. In: Soft kompetence v informační společnosti. Zborník z odbornej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 13.3. 2008 v hoteli Zámek Zábřeh v Ostravě-Zábřehu, 2008, s. 43.

27 PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J.: Pedagogický slovník, 2008, s. 119.

Médiá sú v rámci mediálnej výchovy ponímané ako objekt, predmet učenia a učenia sa²⁸, v protiklade s ponímaním médií ako didaktického, resp. edukačného prostriedku.²⁹

Olekšák v tejto súvislosti vymedzuje mediálnu (masmediálnu) výchovu ako „proces vyučovania a učenia sa o médiách. Proces, ktorý má napomôcť všestrannému rozvoju osobnosti človeka a je uskutočňovaný v súčinnosti pôsobenia vychovávateľa, vychovávaného a masmédií“³⁰. Stotožňuje sa pritom s Buckinghamovým ponímaním mediálnej výchovy: „proces vyučovania a učenia sa o médiách.“³¹

Uvedené i ďalšie definície mediálnej výchovy naznačujú, že jej podstatou je zámerný a pedagogicky (v školskom i mimoškolskom prostredí) riadený proces pretvárania rôznych stránok osobnosti jednotlivca (teda výchovný proces) za spolupôsobenia médií s cieľom navodiť zmenu v štruktúrach osobnosti človeka: jeho znalostí, schopností, hodnotových postojov a iných osobnostných kvalít v súvislosti s médiami. Človek ako formujúci sa subjekt si v procese učenia sa osvojuje požadované kvality. Hoci ťažisko formatívnych aktivít z predmetnej oblasti vymedzujú odborníci rôzne, v našom ponímaní je jeho podstatou, resp. za ťažisko mediálnej výchovy (v tradičnom význame slova výchova v pedagogike) považujeme utváranie a rozvíjanie socio-afektívnej stránky osobnosti detí a mladistvých (rozvoj ich hodnotových postojov, charakteru, vôle, citov, záujmov) spolu s rozvíjaním ich hodnotiaceho (kritického) myslenia (je ťažiskom rozumovej – kognitívnej zložky mediálnej výchovy). V menšej miere má byť v našom ponímaní rozvíjaná v rámci mediálnej výchovy senzorio-motorická stránka osobnosti (v zmysle rozvoja jeho inštrumentálno-technických zručností narábať s technickými prístrojmi – médiami).

„Mediálna výchova“ ako učenie a učenie sa o médiách³² by mala prednostne zahŕňať výchovu k hodnotám vo vzťahu k médiami a ich produktom a rozvoj kritického myslenia detí a mladistvých za účelom rozvinutia ich vnímavosti a schopnosti rozlišovať medzi kvalitnými a nekvalitnými mediálnymi obsahmi (predovšetkým z pohľadu pozitívneho či negatívneho vplyvu na ich osobnosti). Dôsledkom tohto procesu (očakávaným efektom) je (má byť) selektívne využívanie médií.

S vymedzením mediálnej výchovy zdôrazňujúcim posilnenie hodnotovej orientácie vo vzťahu k médiami a ich obsahom a rozvoj kritického myslenia žiakov³³ sa stotožňuje i Suballyová, ktorá poníma mediálnu výchovu ako „vedenie ku kritickému náhľadu na médiá, na využívanie ich informačného potenciálu v obsahových ponukách, ale aj kritické vnímanie obsahov, foriem a metód, ktorými pôsobia na publikum, a to nielen v programoch určených deťom, ale aj v univerzálnej ponuke. Mediálna výchova nie je výchova malých žurnalistov, ale kritických vnímateľov a používateľov médií a ich obsahov... Je to predovšetkým vedenie detí k rozlišovaniu hodnôt, toho, čo sa preberá, ponúka, vnucuje“³⁴. Podobne Lehoczka vymedzuje platformu mediálnej výchovy: „v hľadani zmyslu zodpovedného využívania médií a schopnosti rozvíjania kritického postoja k mediálnym obsahom s dôrazom na morálne princípy a ľudskosť“³⁵.

28 Učenie je podľa Šveca „ulaňčovanie, aktivovanie, motivovanie, ovplyvňovanie alebo usmerňovanie dejov učenia sa“ (ŠVEC, Š.: Základné pojmy v pedagogike a andragogike, 1995, s. 13). Učenie sa definujeme ako: „proces rozvojovej zmeny v znalostiach, v schopnostiach, v postojoch a v iných osobnostných vlastnostiach jednotlivca, ktorá sa prejavuje v následných zmenách priebehu a výsledku jeho činnosti, výkonu, správania sa a prežívania pod vplyvom skúseností s okolitým prostredím...“ (tamže). V oblasti formálnej edukácie zahŕňa pojem učenie učiteľovo vyučovanie a učenie sa – vlastnú učebnú aktivitu subjektu, žiaka.

29 Upozorňujeme, že najmä v súčasnej pedagogickej praxi sa nesprávne chápe mediálna výchova v zmysle edukačného procesu, v rámci ktorého sa využívajú médiá ako zdroje učebných informácií, z ktorých sa učí (zväčša o inej ako mediálnej realite), resp. ako prostriedky učenia, pomocou ktorých sa dieťa a mladý človek učí. V tomto zmysle môžeme hovoriť skôr o tzv. mediálnej didaktike.

30 OLEKŠÁK, P.: O potrebe mediálnej výchovy. In: Otázky žurnalistiky, 2007, roč. 50, č. 3 – 4, s. 25.

31 BUCKINGHAM, D.: Media education : literacy, learning andcontemporary culture, 2003, s. 4.

32 Naše terminologické vymedzenie mediálnej výchovy vychádza z vyššie uvedeného ponímania výchovy Šveca (ŠVEC, Š.: Základné pojmy v pedagogike a andragogike, 2005, s. 24).

33 KAČINOVÁ, V.: Multiplikátori mediálnej výchovy na Fakulte masmediálnej komunikácie – blízka či vzdialená budúcnosť? In: KOLOKVIUM 1-2. Zborník príspevkov z jarného a jesenného kolokvia 2003 Katedry masmediálnej komunikácie FMK UCM v Trnave, 2004. KAČINOVÁ, V.: Rozvoj mediálnych kompetencií u 15 – 18 ročných adolescentov a možné spôsoby ich rozvíjania v rámci inštitucionalizovanej výučby mediálnej výchovy na stredných školách. In: Adolescencia : Aktuálne otázky predčasného a predĺženého dospievania. Zborník z konferencie, 2006.

KAČINOVÁ, V.: Mediálna výchova ako súčasť všeobecného vzdelávania, 2009.

34 SUBALLYOVÁ, L.: Ja hľadám obraz... (Agresivita bez mena). In: Mediálne kompetencie v informačnej spoločnosti. Mediálne kompetencie v informačnej spoločnosti. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie v Smoleniciach 12. – 13 apríla 2007, 2007, s. 128.

35 LEHOCZKÁ, V.: Mediálna výchova ako východisko z bludiska masmediálnej komercie a bulváru. In: Kultúra v premenách globalizácie. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, 2012.

Uvedený výchovný charakter predmetnej oblasti podčiarkuje jej adaptačný význam pre človeka. Cieľom školsky organizovanej mediálnej výchovy je vybaviť jednotlivca v procese učenia a učenia sa spôsobilosťou, aby sa aktívne dokázal prispôsobiť životu v realite obklopovanej médiami a na druhej strane bol pripravený prispôbovať mediálnu realitu svojim potrebám.

Podstatné pre školsky organizovaný obsah mediálnej výchovy je definovanie spôsobilosti (kompetencie) účastníka edukačného procesu v súvislosti so zaujímavím jeho špecifickej sociálnej roly. Z hľadiska osobnostných kvalít, ktoré sa majú rozvíjať v rámci jeho kontaktu s médiami, je dôležité formovať rozumného a zodpovedného používateľa médií, ktorý dokáže kriticky hodnotiť mediálne obsahy a využívať ich selektívne, predovšetkým s ohľadom na kvalitu (výskyt všeludských hodnôt) a ich pozitívny prínos pre vlastnú osobnosť.

Mediálna výchova v našom ponímaní je teda cieľené a plánované interaktívne učenie a učenie sa o médiách s cieľom formovať spôsobilosť jednotlivca hodnotovo selektívne, rozumne t. j. kriticky-hodnotiace a zodpovedne (v súlade s pozitívnym osobnostným prínosom) recipovať a využívať médiá³⁶.

Mediálna kompetencia, mediálna gramotnosť ako výstupné kategórie mediálnej výchovy

Výstupom školsky i mimoškolsky organizovanej mediálnej výchovy je tzv. „mediálna kompetencia“, resp. „mediálna gramotnosť“. Termín „mediálna kompetencia“ je typický pre pedagogickú teóriu a prax prevažne nemecky hovoriacich krajín (Medienkompetenz). Pojem vznikol aplikovaním bázičného pojmu kompetencia na mediálnu problematiku. Mediálnu kompetenciu preniesol do nemeckej mediálnej pedagogiky začiatkom 70-tych rokov Dieter Baacke z lingvistiky. Nemecký termín „Kompetenz“ (anglicky competence) sa rozšíril po jeho použití americkým jazykovedcom Noamom Chomskym. Tento pojem označuje:

- vecný obsah, schopnosti,
- v jazykovednom význame sumu všetkých rečových schopností, ktoré vlastní nositeľ materinského jazyka.^{37 38}

Mediálna kompetencia ponímaná Baackom ako „schopnosť aktívneho nasadenia všetkých druhov médií pre komunikačný a konatívny repertoár človeka“, je súčasťou jeho „komunikačnej (komunikatívnej) kompetencie“ (kommunikative Kompetenz)^{39 40}. Komunikačné kompetencie získavame a rozširujeme v reálnom okolí získavaním skúseností v kontakte s inými ľuďmi. Schopnosť medziludskej komunikácie sa rozvíja nezávisle od médií, ale médiá sa stávajú jej sprostredkovateľmi. Pojem mediálnej kompetencie je preto chápaný Schorbom ako: „aktualizácia a súčasne aktuálna redukcia pojmu komunikačná kompetencia“⁴¹. Rozvoj mediálnych kompetencií (vyjadrujúcich spojitost' subjektu s mediálnou komunikáciou) súvisí so zmenou komunikačných štruktúr spôsobenou rozvojom a zlepšením technicko-technologických prostriedkov a so schopnosťou človeka odpovedať

36 KAČINOVÁ, V.: Mediálna výchova ako súčasť všeobecného vzdelávania, 2009, s. 21.

37 Chomsky chápal pojem v rámci „generatívnej gramatiky“ ako vrodenu mentálnu schopnosť človeka, pomocou ktorej sme schopní produkovať neobmedzený počet viet. Všetci ľudia disponujú potenciálne vzorom univerzálnej reči, tzn. do tej miery sme si rovní (BAACKE, D.: Medienkompetenz als Netzwerk. Reichweite und Fokussierung eines Begriffs, der Konjunktur hat. In: Medien praktisch, 1996b, s. 5). Rečové hľadisko definovania kompetencií (ako súčasť procesu sociálnej komunikácie) sa stalo východiskovým vo vymedzení mediálnych kompetencií v pedagogike.

38 Duden : Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in 8 Bänden Band 4 (He-Lef). 1994, 1994, s. 1929.

39 Baacke adaptoval Habermassov koncept komunikačnej kompetencie, ktorý vychádza z Chomského konceptu rečovej kompetencie. Baacke sa neobmedzil v definovaní pojmu len na oblasť reči, rozšíril ho na oblasť celého vnímania. Komunikačná kompetencia je schopnosť človeka komunikovať v nových, ešte nezažitých situáciách, prijať výpovede bez toho, aby boli tieto situácie napojené na stimuly a nimi riadené učebné procesy. V pedagogickej praxi chápal Baacke každého človeka ako potenciálne „svojprávneho“ recipienta, ktorý je ako komunikačnokompetentný tvor zároveň aktívny používateľ a musí byť schopný sa pomocou médií vyjadriť. K dispozícii mu musia byť zodpovedajúce technické nástroje (MOSER, H.: Einführung in die Medienpädagogik : Aufwachsen im Medienzeitalter, 1999, s. 214).

40 BAACKE, D.: Medienkompetenz – Begrifflichkeit und sozialer Wandel. In: A. von Rein (Hrsg.). Medienkompetenz als Schlüsselbegriff, 1996a, s. 119.

41 SCHORB, B.: Vermittlung von Medienkompetenz als Aufgabe der Medienpädagogik. In: Medienkompetenz im Informationszeitalter. Enquete – Kommission „Zukunft der Medien in Wirtschaft und Gesellschaft; Deutschlands Weg in die Informations-gesellschaft“, 1997, s. 63.

na tieto zmeny a využívať médiá pre svoj komunikačný a konatívny repertoár. Tak, ako je problematické stanoviť obsah a rozsah pojmu komunikačná kompetencia (ktoré schopnosti má človek nadobudnúť v procese socializácie a do akej miery si ich musí osvojiť, aby bol schopný zvládať rôzne komunikačné situácie), podobné je to i s mediálnou kompetenciou (a s ostatnými druhmi kompetencií).

Pri terminologickom vymedzení pojmu mediálna kompetencia je možné sledovať rôzne teoretické prístupy, problematickým však ostáva jeho používanie. Pedagógovia si kladú otázku, či ide o prázdny alebo kľúčový pojem⁴². Baacke považuje za najväčšiu slabosť pojmu skutočnosť, že je široký a preto empiricky prázdny. Ako sa má „mediálna kompetencia“ konkretizovať a aký má obsah, nemožno z pojmu bezprostredne odvodiť⁴³.

„Mediálnu kompetenciu“ vymedzuje Baacke cez štyri obsahové oblasti, ktoré zahŕňajú požadované schopnosti:

1 Kritika médií (Medienkritik)

- a. problematickým spoločenským procesom by malo byť možné analyticky primerane porozumieť,
- b. každý človek by mal vedieť svoje analyticky nadobudnuté poznanie aplikovať na seba a svoje konanie, a to reflexívnym spôsobom,
- c. analytické myslenie a reflexívny náhľad by mal byť spoločensky zodpovedný a definovateľný, s čím súvisí etická dimenzia.

2 Mediálna náuka (Medienkunde) zahŕňa vedomosti o súčasných mediálnych systémoch a nasledovné dimenzie:

- a. informatívna: získať základné poznatky o tom, čo je to „duálny televízny systém, ako pracujú žurnalisti, aké programové žánre existujú, ako môžem efektívne využiť počítač pre vlastné potreby atď.,
- b. inštrumentálno-kvalifikačná: nadobudnúť schopnosť obsluhovať technické prístroje, ako napr. napojiť sa na počítačovú sieť, ovládať základy softwaru počítača.

Kritika médií a mediálna veda zahŕňajú dimenziu sprostredkovania poznatkov a schopností.

Dimenzia finality závisí od človeka a obsahuje:

3 Používanie médií (Mediennutzung) dvojakým spôsobom:

- a. receptívne aplikovať, ako napr. kompetencie v oblasti programového využívania,
- b. interaktívne ponúknuť, čo predpokladá vedieť odpovedať.

4 Rozvoj médií (Mediengestaltung) rozumie spôsobmi:

- a. inovatívne (zmeny, zdokonaľovania mediálnych systémov),
- b. kreatívne (presiahnuť hranice komunikačnej rutiny, navrhnutie estetických variácií)⁴⁴.

Ako vyplýva z vymedzenia mediálnej kompetencie, ide o rozvinutie spôsobilosti (angl. competence) jednotlivca v mediálnej oblasti. Cieľom je nadobudnúť komplexnú schopnosť (kvalifikáciu) v práci s médiami, ktorá pozostáva zo znalostí, praktických spôsobilostí, schopností a postojov vo vzťahu k technickej a obsahovej stránke mediálnych produktov. Učenie, ktorého cieľom je rozvinutie mediálnych kompetencií, je zamerané na rozvinutie základných spôsobilostí človeka zmysluplne pracovať s médiami, pričom tieto predpokladajú rozvinutie teoretickej základne, t. j. vedomosti, poznatky (angl. knowledge) jednotlivca. Poznatky o funkcii a obsluhu „tradičných elektronických médií“, ako sú rozhlas, televízia, video až po vedomosti o štruktúrach tzv. nových médií, majú byť z nášho pohľadu sprostredkované v primeranom množstve a najmä súvislosti s vedomím ich historickej, etickej, ekonomickej a politickej podmienenosti a ako fenomén v tomto kontexte aj identifikované. Cieľom by mal byť rozvoj schopnosti jedinca pohybovať sa v „mediálnom svete“ a rozpoznať súvislosti medzi tvorbou mediálneho obsahu (mediálnou produkciou) a záujmami producentov. Vhodné spôsobilosti a vedomosti umožnia jedincovi aktívny prístup k médiám, pričom jeho samostatné, receptívno-reflektujúce používanie médií nájde svoje vyjadrenie aj v ich dotváraní a inovácii.

42 BAACKE, D.: Medienkompetenz – Begrifflichkeit und sozialer Wandel. In: A. von Rein (Hrsg.). Medienkompetenz als Schlüsselbegriff, 1996a. MOSER, H.: Einführung in die Medienpädagogik : Aufwachsen im Medienzeitalter, 1999.

43 BAACKE, D.: Medienkompetenz – Begrifflichkeit und sozialer Wandel. In: A. von Rein (Hrsg.). Medienkompetenz als Schlüsselbegriff, 1996a, s. 113.

44 BAACKE, D.: Medienpädagogik, s. 98 – 99.

Autorovo vymedzenie mediálnej spôsobilosti vychádzajúce z nemeckej činnostne ponímanej mediálnej pedagogiky z nášho pohľadu však príliš akcentuje rozvinutie inštrumentálno-technických zručností jednotlivca zaobchádzať s mediálnou a informačnou technikou a z toho vyplývajúcej znalostí o médiách. Ťažiskovou dimenziou mediálnych kompetencií by podľa nášho názoru malo byť rozvinutie reflektujúceho a kritického prístupu mladého človeka k mediálnym obsahom, čo súvisí s rozvojom jeho analyticko-hodnotiacich schopností (u autora je to prvá dimenzia). Kriticky sa však myslí v zmysle etymologického pôvodu slova, čo neznamená apriori negatívny prístup, aj keď k tomuto náhľadu možno v konečnom dôsledku dospieť. Média v rámci plnenia svojej informatívnej funkcie sprostredkujú rôzne oblasti reality, ktoré sú obsahovo a tematicky selektované, predurčené, a teda obmedzujú tvorbu, v krajných prípadoch až zabraňujú tvorbe vlastného hodnotiaceho a kritického úsudku. Požiadavku kritického reflexie ako duševnej činnosti človeka v oblasti médií v spojitosti s etickou dimenziou v rámci kritiky začlenil Baacke do roviny sprostredkovania. Nazdávame sa, že analýza médií, ale aj reflexívny pohľad na ne v súlade s etickými východiskami (etická dimenzia tu zostáva bližšie nešpecifikovaná) sa dotýka nielen kritiky médií, ale i ostatných dimenzií mediálnych kompetencií.

Vychádzajúc z premisy, že konanie človeka je niečo, čo sa konštruje v jeho vnútri, požaduje sa rozvoj schopností kritického a reflektujúceho „vysporiadania sa“ s médiami u každého jednotlivca (ako konajúcej osobnosti) podľa všeobecne platných etických kritérií. Etická dimenzia mediálnej kompetencie by mala vyjadrovať požiadavku, aby nadobudnuté, vyšpecifikované spôsobilosti jednotlivca boli v súlade s etickými kritériami, ktoré presahujú pohľad na človeka ako súčasť spoločenských procesov, siahajú k jeho antropologickému ponímaniu.

Podobné chápanie pojmu mediálna kompetencia možno sledovať u Pöttinger, ktorá ju vymedzuje ako súbornú kompetenciu, pomocou ktorej človek dokáže:

- a. pochopiť médiá, ich štruktúry, tvorbu, možnosti vplyvu (Wahrnehmungskompetenz),
- b. primerane a cielene využívať médiá, ich ponuku (Nutzungskompetenz),
- c. vnímať médiá ako výraz svojej osobnosti, záujmov a aktívne sa podieľať na ich tvorbe (Handlungskompetenz)⁴⁵.

Napriek vyšpecifikovaným obsahovým oblastiam pojmu „mediálna kompetencia“ sa neodstráni problém jeho pedagogickej nešpecifikčnosti. Preto je nutné vnímať mediálne kompetencie v kontexte mediálneho vzdelávania, vychovávaní (Medienbildung, Medienerziehung) v kontexte tzv. „mediálnej pedagogiky“ (Medienpädagogik)⁴⁶. „Mediálna pedagogika“ sa v rámci nemeckej pedagogiky etablovala od 60. rokov minulého storočia ako nová pedagogická disciplína⁴⁷. Podľa Baackeho predstavuje nadradený termín pre všetky pedagogické teoretické i praktické aktivity v oblasti médií a zahŕňa nasledovné špecifické disciplíny:

1. Mediálna didaktika sa zaoberá použitím médií k dosiahnutiu pedagogicky reflektovaných cieľov. V rámci učebných a vyučovacích procesov sa médiá (napr. premietacia technika, prístroje výpočtovej techniky atď.) využívajú ako didaktické prostriedky.⁴⁸
2. Mediálna výchova. Ťažiskom mediálnej výchovy je stanoviť, aký kontakt s médiami možno považovať za zmysluplný a ako ho možno deťom a mládeži, ale i dospelým sprostredkovať^{49 50}

45 BAACKE, D.: Medienpädagogik, 1997, s. 85.

46 BAACKE, D.: Medienkompetenz – Begrifflichkeit und sozialer Wandel. In: A. von Rein (Hrsg.). Medienkompetenz als Schlüsselbegriff, 1996a, s. 121.

47 por. HÜTHER, J. – SCHORB, B.: Medienpädagogik. In: Hüther, J. – Schorb, B. (Hrsg): Grundbegriffe der Medienpädagogik, 2005, s. 265.

48 V rámci takto vymedzenej mediálnej didaktiky je terminologickým ekvivalentom používaným v slovenskom i českom prostredí pojem technológia vzdelávania. V užšom chápaní definuje termín Poláková ako „teóriu a prax efektívneho používania materiálnych didaktických prostriedkov v súčinnosti s využívaním efektívnych metód vyučovania a učenia sa“ (POLÁKOVÁ, E.: Mediálne kompetencie. Úvod do problematiky mediálnych kompetencií, 1997, s. 14). Průcha, Walterová, Mareš spresňujú, že ide o využívanie technických prostriedkov (počítačov, multimédií, televízie a iných technických prostriedkov) vo vzdelávaní (PRŮCHA, J. -WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J.: Pedagogický slovník, 2008, s. 246).

49 BAACKE, D.: Medienpädagogik, 1997, s. 4.

50 Média teda nemajú slúžiť len ako učebné pomôcky, ale zároveň sa majú stať predmetom vyučovacích hodín s cieľom výchovy ku kritickému, reflexívnemu a zodpovednému zaobchádzaniu žiakov s médiami vo všetkých životných oblastiach (SPANHEL, D.: Ansatz für eine Integration der Medienerziehung in den Unterrichts- und Schulalltag der Sekundarstufe 1. In: Medien Impulse, 1999, Jahrg. 8, Hft. 29, s. 62).

3. Mediálna náuka. Úlohou mediálnej náuky je sprostredkovať poznatky o technických, organizačných, právnych, ekonomických, politických a spoločenských podmienkach a predpokladoch fungovania médií.
4. Mediálny výskum sa pomocou vedeckého prístupu snaží skúmať prácu mediálnych producentov (analyzuje rôzne znakové systémy, ktoré sa v médiách používajú) a mediálne správanie recipientov (od využívania médií až po možné vplyvy).

Podkladom pre skúmanie týchto faktorov sú obsahové, formálne a ideologické prvky mediálnych posolstiev⁵¹. Zo slovenských autorov upozorňuje na potrebu rozvoja mediálnej kompetencie, na zlepšenie orientácie človeka v médiách a v informačnom „labyrinte“ Demčíšák. Pojem tvoria podľa autora: „mediálne zručnosti (t. j. konkrétne zaobchádzanie s jednotlivými médiami a technikou) a mediálne vedomosti (poznatky o zákonitostiach, fungovaní médií a pod.)“⁵². Danému vymedzeniu v našom ponímaní chýba dimenzia rozvoja sociálno-afektívnych kvalít a intelektových schopností (predovšetkým kritického myslenia) osobnosti vo vzťahu k médiám a ich produktom.

Poláková definuje mediálne kompetencie ako: „súbor poznatkov, zručností a postojov človeka z oblasti problematiky médií a ich využívanie v bežnom občianskom i pracovnom živote“.⁵³

Ako terminologický ekvivalent pojmu mediálna kompetencia (ako cieľová kategória mediálnej pedagogiky v nemecky hovoriacich krajinách) sa používa anglický pojem „mediálna gramotnosť“ (v anglicky hovoriacich krajinách ako „media literacy“ – cieľová kategória mediálnej výchovy „media education“).

Používanie termínu vychádza zo všeobecnej znalosti pojmu gramotnosť, ktorý sa aplikuje na iné oblasti a spája sa s inými spôsobnosťami (poznáme čitateľskú gramotnosť, informačnú gramotnosť, počítačovú gramotnosť a iné)⁵⁴.

Gramotnosť sa vymedzuje ako „zručnosť (dovednosť) čítať a písať“⁵⁵. Daný pojem zahŕňa schopnosti dekódovať významy a aktívne spracovať textové informácie (percipovať a hodnotiť ich).

Uvedené chápanie gramotnosti bolo východiskom pre vymedzenie mediálnej gramotnosti, v rámci ktorej sa požaduje rozvinúť schopnosti žiakov percipovať a hodnotiť mediálne produkty. V odbornej terminológii sa vyskytujú mnohé vymedzenia pojmu. V slovníku mediálnej gramotnosti (Dictionary of media literacy) A. Silverblatta a E. M. E. Elliceiriho sa definuje mediálna gramotnosť (media literacy) ako: „schopnosť kritického myslenia, ktorá umožňuje obecnstvu dekódovať informácie, ktoré prijalo kanálmi hromadných oznamovacích prostriedkov a posilňuje vytvorenie ich nezávislej mienky o mediálnych obsahoch“⁵⁶. Elisabeth Thoman identifikuje tri stupne mediálnej gramotnosti:

1. uvedomiť si dôležitosť výberu z médií a plánovať si množstvo času, ktoré človek prežije s médiami,
2. schopnosť kritického recepcie médií – analyzovať ich a pýtať sa, čo ich tvorí, ako sú vybudované a čo v nich absuntuje; túto schopnosť žiaci najlepšie nadobudnú v rámci vyučovania, ktoré je založené na bádání (inquiry-based classes) alebo v rámci interaktívnych skupinových aktivít, ale aj prostredníctvom prípravy a tvorby vlastných mediálnych správ,
3. sociálna, politická a ekonomická analýza médií – dotýka sa skúmania hlbších otázok – kto média tvorí a na aký účel⁵⁷.

W. James Potter upozorňuje, že mediálna gramotnosť je viac ako špecializovaná schopnosť, je nutné ju chápať všeobecnejšie. Mediálnu gramotnosť definuje ako: „viacero pohľadov, ktoré aktívne využívame pri inter-

V odbornej literatúre sa niekedy rozlišuje medzi mediálnou výchovou zdôrazňujúcou rozvoj receptívnej činnosti človeka (schopnosti analyzovať a „vysporiadať sa“ s mediálnymi obsahmi) a mediálnou výchovou požadujúcou rozvoj produktívnej schopnosti jednotlivca (tvoriť vlastné mediálne produkty) (HEINZ, I.: Jugendmedienschutz. In: Hüther, J. – Schorb, B. – Brehm-Klotz, Ch. (Hrsg): Grundbegriffe der Medienpädagogik, 1997, s. 174).

51 BAACKE, D.: Medienpädagogik, 1997, s. 4.

52 DEMČIŠÁK, J.: Život vo vire médií: O potrebe rozvoja mediálnej kompetencie. In: Učiteľské noviny, 2000, roč. 43, č. 39, s. 1.

53 POLÁKOVÁ, E.: Mediálne kompetencie. Úvod do problematiky mediálnych kompetencií, 2007, s. 28.

54 SAK, P.: Komputerizace společnosti. In: Sak, Petr [et al.]. Člověk a vzdělání v informační společnosti: vzdělávání a život v komputerizovaném světě, 2007, s. 45.

55 PRŮCHA, J. -WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J.: Pedagogický slovník, 2008, s. 70.

56 SILVERBLATT, A. – ELICEIRI, E. M. E.: Dictionary of media literacy, 1997, s. 48.

57 SILVERBLATT, A. – ELICEIRI, E. M. E.: Dictionary of media literacy, 1997, s. 49.

pretácii významu mediálnych posolstiev, na ktoré narazíme. Naše pohľady si vytvárame z poznatkových štruktúr. Aby sme si mohli vytvoriť naše poznatkové štruktúry, potrebujeme nástroje (pomôcky) a surový materiál. Týmito nástrojmi sú naše schopnosti. Surovým materiálom sú informácie z médií a z reálneho sveta. Aktívne využívanie znamená, že sme si vedomí posolstiev a sme s nimi vedome interaktívni⁵⁸. Uvedené vymedzenia Thomana a Pottera sú príkladom chápania mediálnej gramotnosti ako spôsobilosti, ktorá pozostáva z analyticko-reflektívnych a hodnotiacich schopností vo vzťahu k mediálnym produktom a ich obsahom, ďalej sumy znalostí o tvorcach a spôsoboch tvorby mediálnych produktov.

Pedagogické prekladové slovníky prístupné v slovenskom prostredí vymedzujú „media literacy“ funkčne a úzko ako: „prístrojovú gramotnosť, schopnosť obsluhovať prístroje používané pri vyučovaní“⁵⁹. Zo slovenských odborníkov definuje mediálnu gramotnosť Hradiská ako: „schopnosť prijímať, analyzovať, hodnotiť a komunikovať mediálne výpovede novinárskeho charakteru ... umeleckého ... vzdelávacieho ... či zábavného charakteru v širšom sociálnom kontexte“⁶⁰. Zettl prezentuje definíciu tohto pojmu v globálnom rozmere ako: „schopnosť prijímať, analyzovať, hodnotiť a komunikovať širokú škálu mediálnych obsahov“⁶¹ a na proces orientovaných: Mediálna gramotnosť „pomáha recipientovi neformálne a kriticky chápať povahu masových médií, ich techniky a vplyv týchto techník. Je to vzdelanie, ktoré má recipientom pomôcť pochopiť, ako médiá pracujú, ako sú organizované a ako vytvárajú realitu. Mediálna gramotnosť tiež dáva recipientom možnosť tvoriť mediálne produkty“⁶².

Na Slovensku sa v odbornej literatúre používal najskôr výlučne anglosaský termín mediálna gramotnosť⁶³, neskôr pod vplyvom nemeckej terminológie⁶⁴ a v zmysle terminológie dokumentov európskych inštitúcií ako Rady Európy⁶⁵ pojem mediálne kompetencie,⁶⁶ resp. obidva termíny⁶⁷.

V poslednom období sa nielen na Slovensku stalo takmer „módnu záležitosťou“ čoraz častejšie používanie pojmu kompetencia – aj v súvislosti s požiadavkou rozvoja tzv. kľúčových kompetencií v rámci národných kurikulum, resp. aktuálnou pedagogickou agendou európskych inštitúcií⁶⁸. V súvislosti s definovaním špeciálnych

ľudských potrieb pokrývajúcich rôzne výšky reality sa rozvíjajú rôzne druhy kompetencií: profesijné⁶⁹, estetické⁷⁰, manažérske⁷¹, ekonomické, technologické⁷² a iné.

V pedagogickom prostredí vymedzujeme proces zameraný na získavanie kompetencií ako spôsobilosti, resp. kvalifikácie v rámci competency – based education⁷³.

Terminologické problémy a návrhy ich riešení

Vzhľadom na novosť problematiky mediálnej výchovy, absenciu teoretických štúdií (nedostatočné teoretické prebádanie), ktoré by definovali základné pojmy predmetnej oblasti v slovensko-českých podmienkach, teória sa tvorila najmä prekladom cudzojazyčných prameňov. To prinieslo určité terminologické nejasnosti v definovaní základných pojmov. Daný stav podčiarkuje rôznorodosť definíčných prístupov v terminológii predmetnej oblasti v cudzojazyčných prameňoch. Ide predovšetkým o nasledovné terminologické problémy:

1. Definovanie pojmov mediálna výchova a mediálna gramotnosť vo vzťahu nadradenosti jedného a podradenosti druhého (genericko-špecifického, resp. procesne-rezultatívneho).

Na tento problém upozorňuje aj Poláková pri vymedzovaní mediálnej gramotnosti: „V širšom ponímaní sa niekedy pod týmto pojmom nesprávne chápe špecifický výchovno-vzdelávací proces (čiže samotná mediálna výchova), v priebehu ktorého študujúci získavajú poznatky o tom, ako médiá pracujú, ako sú organizované a ako zobrazujú i konštruujú realitu“⁷⁴. Dané teoretické prístupy sa vyskytujú najmä v anglickej a americkej odbornej literatúre. Pojem media literacy (mediálna gramotnosť) je definovaný zo širšieho ponímania ako media education (mediálna výchova). Problém vychádza predovšetkým z odlišnej preferencie obidvoch termínov v uvedených krajinách. Napr. Buckingham uvádza, že v severnej Amerike sa spravidla uprednostňuje používanie termínu „media literacy“ pred „media education“⁷⁵. V známom americkom Silverblattovom a Eliceiriho Slovníku o mediálnej gramotnosti sa napríklad nevyskytuje definícia pojmu mediálna výchova (media education), uvádza sa však pojem výchova k mediálnej gramotnosti (media literacy education)⁷⁶.

Buckingham jednoznačne vymedzuje mediálnu výchovu (media education) vo vzťahu k mediálnej gramotnosti. Mediálna výchova je v jeho ponímaní definovaná ako: „proces vyučovania a učenia sa o médiách“ a mediálna gramotnosť ako: „výsledok – znalosti a spôsobilosti (skills), ktoré si osvoja uciaci sa“⁷⁷. Ďalej autor upozorňuje na to, že mediálna výchova zaoberajúca sa vyučovaním a učením sa o médiách nesmie byť zamieňaná s vyučovaním prostredníctvom alebo s pomocou médií (tamže, zvýraznené autorom). Zo slovenského prostredia komplementaritu daných pojmov vystihuje Hradiská: „Mediálna výchova je prostriedkom nadobudnutia mediálnej gramotnosti, pričom mediálnou gramotnosťou rozumieme schopnosť jedinca prijímať, analyzovať, hodnotiť a komunikovať mediálne výpovede v širšom sociálnom kontexte.“⁷⁸.

Mediálna výchova predstavuje v našom ponímaní edukatívny proces, v rámci ktorého jednotlivec nadobudne mediálnu gramotnosť, resp. nastane rozvinutie jeho mediálnej gramotnosti. Mediálna gramotnosť je výstupnou kategóriou mediálnej výchovy ako súbor osvojených (nadobudnutých) bázických schopností v rámci uvedomelého a zodpovedného zaobchádzania s médiami a ich produktmi.

58 POTTER, W. J.: Media literacy, 2005, s. 22.

59 GAVORA, P. – MAREŠ, J.: Anglicko-slovenský pedagogický slovník: English – Slovak Educational Dictionary, 1996, s. 120; zvýraznil autor.

60 HRADISKÁ, E.: Bude sa u nás učiť mediálna výchova? In: Otázky žurnalistiky, ISSN 0322-7049, 1999, roč. 42, č. 4, s. 303.

61 ZETTL, H.: Mediálna gramotnosť. In: Kontakt, 1999, č. 1 – 2, s. 51.

62 ZETTL, H.: Mediálna gramotnosť. In: Kontakt, 1999, č. 1 – 2, s. 51.

63 HRADISKÁ, E.: Bude sa u nás učiť mediálna výchova? In: Otázky žurnalistiky, ISSN 0322-7049, 1999, roč. 42, č. 4, s. 302 – 306. BREČKA, S.: Mediálna výchova : Heslá mediálnej komunikácie. Zošit 1. Bratislava : Národné centrum mediálnej komunikácie, 1999.

ZETTL, H.: Mediálna gramotnosť. In: Kontakt, 1999, č. 1 – 2..

64 KAČINOVÁ, V.: Multiplikátori mediálnej výchovy na Fakulte masmediálnej komunikácie – blízka či vzdialená budúcnosť? In: KOLOKVIUM 1-2. Zborník príspevkov z jarného a jesenného kolokvia 2003 Katedry masmediálnej komunikácie FMK UCM v Trnave, 2004.

KAČINOVÁ, V.: Rozvoj mediálnych kompetencií u 15 – 18 ročných adolescentov a možné spôsoby ich rozvíjania v rámci inštitucionalizovanej výchovy mediálnej výchovy na stredných školách. In: Adolescencia : Aktuálne otázky predčasného a predĺženého dospievania. Zborník z konferencie, 2006. KAČINOVÁ, V.: Perspektívy výchovy mediálnej výchovy na základných školách a osemročných gymnáziách. In Mediálne kompetencie v informačnej spoločnosti. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie v Smoleniciach 12. – 13. apríla 2007. /Ed. S. Magál – M. Mistrík – D. Petranová. Trnava : FMK UCM, 2007, s. 136 – 139.

65 Odporúčanie Parlamentného zhromaždenia Rady Európy č. 1466 (Odporúčanie Parlamentného zhromaždenia Rady Európy č.1466/2000 o mediálnej výchove. Štrasburg, 27. jún. 2000. 5 s. [on-line]. [cit. 2012-09-05]. Dostupné na WWW:<http://www.zodpovedne.sk/download/koncepcia_medialnej_vychovy_v_SR.pdf>) o mediálnej výchove definuje mediálnu výchovu ako „praktické vyučovanie zacielené na budovanie mediálnej kompetencie, chápanej ako kritický a rozlišujúci postoj voči médiám s cieľom vytvárať vyrovnaných občanov, schopných vynášať vlastné sudy na základe dostupných informácií.“ (s. 1). Terminológia predmetnej oblasti však v rámci európskych orgánov nie je jednotná. Dokument Komisie Európskych spoločností Európsky prístup k mediálnej gramotnosti v digitálnom prostredí KOM (Európsky prístup k mediálnej gramotnosti v digitálnom prostredí. Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru regiónov. KOM (2007) 833 v konečnom znení. Brusel, 20.12.2007. 9 s. [on-line]. [cit. 2012-09-05]. Dostupné na: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0833:FIN:SK:HTML>>) 833 z roku 2007 obsahuje podnety rozvíjať mediálnu gramotnosť v jednotlivých štátoch v rámci národných vzdelávacích systémov, pričom ju definuje ako: „schopnosť získať prístup k médiám, porozumieť a kriticky zhodnotiť rôzne aspekty médií a mediálneho obsahu a viesť komunikáciu v rôznych kontextoch“ (s. 1).

66 Porov. tiež výstupy v rámci riešeného výskumného projektu zameraného na rozvoj mediálnej kompetencie (grantová úloha projektu KEGA SR č. 3/4253/06 FMK UCM v Trnave Mediálne kompetencie (Pravdová, 2006, Poláková, 2007).

67 PETRANOVÁ, D. – VRABEC, N.: Mediálna výchova pre učiteľov stredných škôl, 2011.

68 V koncepcii rozvoja výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 – 20 rokov v projekte „Milénium“ je jedným z cieľov rozvoj kľúčových kompetencií žiakov a študentov. Kompetencie sú tu vymedzované ako spôsobilosti človeka preukázať vedomosti, zručnosti, schopnosti v praktickej činnosti (2001, s. 19). V českom Pedagogickom slovníku sú kľúčové kompetencie definované ako: „súbor požiadaviek na vzdelávanie, zahrňujúce podstatné vedomosti, zručnosti a schopnosti univerzálne použiteľné v bežných pracovných a životných situáciách“ (PRŮCHA, J. -WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J.: Pedagogický slovník, 2008, s. 99). Kľúčové kompetencie sú ponímané v rámci základných kurikulárnych dokumentov (rámcových vzdelávacích programov, štandardov vzdelávania) v jednotlivých krajinách rôzne. Pod týmto pojmom sú zväčša zahrnuté kompetencie: komunikatívne, personálne a interpersonálne, schopnosť riešiť problémové situácie, využívať matematické postupy v praktických situáciách, využívať informačné technológie (tamže, s. 94).

69 In: Koncepcia profesijného rozvoja učiteľov v kariérovom systéme. Bratislava : MŠ SR, 2007.

70 Napr. FIŠER, Zbyněk: Kurzy rozvoje estetické kompetence. In: Výtvarná výchova, roč. 41, 2001, č. 3, s. 10 – 11.

71 Napr.: KUBEŠ, Marián – SPILLEROVÁ, Dagmar – KURNICKÝ, Roman: Manažerské kompetence. Praha : Grada Publishing, 2004. 184 s.

72 In: Technologické a ekonomické kompetence pro Evropský výzkumný prostor, 2009 Projekt ESF Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Řešitel: Technická univerzita v Liberci. 2009 – 2012.

73 GAVORA, Mareš, 1996, s. 42 – 43, Švec, 1995, s. 176.

74 POLÁKOVÁ, E.: Mediálne kompetencie. Úvod do problematiky mediálnych kompetencií, 2007, s. 20.

75 BUCKINGHAM, D.: Media education : literacy, learning andcontemporary culture, 2003, s. 35.

76 SILVERBLATT, A. – ELICEIRI, E. M. E.: Dictionary of media literacy, 1997, s. 57.

77 BUCKINGHAM, D.: Media education : literacy, learning andcontemporary culture, 2003, s. 4.

78 HRADISKÁ, E.: Akú podobu bude mať mediálna výchova na Slovensku? In: Otázky žurnalistiky, 2000, s. 42; zvýraznené autorom.

2. Nejednoznačnosť vo vymedzovaní a chápaní pojmu mediálna kompetencia a mediálna gramotnosť a synonymické ponímania obidvoch termínov.

Z predchádzajúcej analýzy definičných prístupov obidvoch ústredných pojmov vyplynulo, že napriek rozmanitému ponímaniu pojmov mediálna gramotnosť a mediálna kompetencia, ktoré všeobecnejšie alebo konkrétnejšie zahŕňajú rozvoj požadovaných kvalít mladého človeka na výstupe procesu mediálna výchova existuje zhoda v ich vymedzení. Obidva pojmy zahŕňajú požadovaný rozvoj vedomostí o médiách a schopností ako analyzovať, interpretovať a kriticky hodnotiť obsah médií, ako aj rozvinutie zručností obsluhovať médiá, resp. tvorivo ich využívať.

Je zrejmé, že sa v teórii obidva pojmy vnímajú ako synonymá, čo dokazujú aj uvedené definičné prístupy odborníkov. V českých Základoch mediálnej výchovy je napr. mediálna gramotnosť označená ako: „nová svojbytná kompetencia, osvojovaná schopnosť „žiť s médiami“⁷⁹, ďalej tiež Jiráček⁸⁰.

Z nášho pohľadu však nie je správne pojmy mediálna gramotnosť a mediálne kompetencie vnímať ako terminologické ekvivalenty.⁸¹ Vychádzame pritom z definovania základných pojmov kompetencia ako spôsobilosť (čo je širší pojem) a gramotnosť, ktorá je len bázickou schopnosťou a teda súčasťou (komplexnej) spôsobilosti. Práve v nesprávnom definovaní základných pojmov kompetencia (v odbornej terminológii sú jednotlivé schopnosti vnímané ako kompetencie) a gramotnosť a v nekritickom prijímaní zahraničných zdrojov nastal podľa nášho názoru problém ekvivalentného ponímania pojmov mediálna gramotnosť a mediálna kompetencia. Mediálne kompetencie sa teda niekedy úzko ponímajú ako jednotlivé parciálne schopnosti človeka. Šeďová uvádza mediálnu gramotnosť ako všeobecný cieľ mediálnej výchovy, ktorý je ďalej rozčlenený na viacero konkrétnejších cieľov (niekedy tiež označovaných ako mediálne kompetencie)⁸².

Pri označovaní výstupu procesu mediálna výchova uprednostňujeme používanie termínu mediálne kompetencie, predovšetkým z dôvodu definovania bázického pojmu kompetencia, ktorý je širší ako pojem gramotnosť. Švec vymedzuje kompetenciu (ang. competency) ako spôsobilosť: „komplexnú schopnosť vykonávať špeciálne úlohy, najmä pre výkon odborných pracovných funkcií a iných životných aktivít a sociálnych rol, zahrnujúca praktické znalosti, zručnosti, zbehlosti, spôsobilosti, postoje a iné kvality osobnosti.“⁸³ Pojem zahŕňa rozvíjanie znalostí, schopností, hodnotových postojov a iných osobnostných kvalít osobnosti v súvislosti s ich uplatnením v určitej profesii, resp. vykonávaním určitej sociálnej roly (škôlka, občana, pracovníka, manžela, rodiča a v iných životných aktivitách). Toto vymedzenie je pre nás kľúčové, pretože zahŕňa aspekt realizácie jednotlivca v určitej oblasti, ktorá je v prípade médií široko definovaná. Ku kontaktu človeka s médiami dochádza prakticky všade, pretože sú súčasťou jeho každodennej životnej reality. Jednotlivec ju aplikuje vo vykonávaní prakticky akejkoľvek sociálnej roly či životnej aktivity. Z tohto hľadiska definujeme mediálnu kompetenciu ako: spôsobilosť (kvalifikáciu) (súbor kvalít) jednotlivca, ktorá sa prejaví v uvedomelom, kritickom a zodpovednom recipovaní a využívaní médií v rámci jeho životných aktivít, v ktorých dochádza ku kontaktu s médiami.⁸⁴

V súčasnosti absentujú odborné štúdie s terminologickým objasnením základného pojmu mediálna výchova, čo je dôkazom novosti a teoretickej „neprebádanosti“ predmetnej oblasti. Problém vymedzenia terminológie danej problematiky náš príspevok definitívne nerieši, načrtávame len možné smery. Vymedzenie základných termínov musí byť podrobené ďalšiemu teoretickému skúmaniu.

LITERATÚRA:

BAACKE, D.: Medienkompetenz – Begrifflichkeit und sozialer Wandel. In: A. von Rein (Hrsg.). Medienkompetenz als Schlüsselbegriff. Bad Heilbrunn : Klinkhardt, 1996a, S. 112 – 124. ISBN 978-3-7815-0858-3

BAACKE, D.: Medienkompetenz als Netzwerk. Reichweite und Fokussierung eines Begriffs, der Konjunktur hat. In: Medien praktisch, ISSN 0171-3957, 1996b, Jahrg. 20, Hft. 2, s. 4 – 10.

79 MIČIENKA, M. – JIRÁK, J. a kol.: Základy mediálnej výchovy a kol., 2007, s. 9.

80 JIRÁK, J.: Podmínky a limity zvyšování mediální gramotnosti v českém prostředí. In: Mediální pedagogika v teorii a praxi. Zborník príspevkov z medzinárodnej odbornej konferencie o mediálnej výchove a pedagogike na ZČU v Plzni, 17. – 18. 6. 2009, 2010, s. 14.

81 Na potrebu rozlišovať medzi pojmi sme poukázali porov. Kačínová (2009, s. 30), ďalej tiež Petranová (2011, s. 13).

82 ŠEĎOVÁ, K.: Média jako pedagogické téma. In: Pedagogika, 2004, roč. 44, č. 1, s. 25.

83 ŠVEC, Š.: Základné pojmy v pedagogike a andragogike, 1995, s. 176.

84 KAČINOVÁ, V.: Mediálna výchova ako súčasť všeobecného vzdelávania. Dizertačná práca. Bratislava : FF UK, 2009, s. 31.

BAACKE, D.: Medienpädagogik. Tübingen : Niemeyer, 1997. 105 s. ISBN 3-484 37101-3.

BREČKA, S.: Mediálna výchova : Heslá mediálnej komunikácie. Zošit 1. Bratislava : Národné centrum mediálnej komunikácie, 1999. 52 s.

BREČKA, S.: Východiská, koncepcie a ciele mediálnej výchovy. In: Kolokvium 1 – 2 Katedry masmediálnej komunikácie. Zborník príspevkov z jarného a jesenného kolokvia Katedry masmediálnej komunikácie FMK UCM v Trnave. /Ed. S. Magál, A. Plencner. Trnava : FMK UCM, 2004, s. 83 – 90. ISBN: 80-89034-73-X.

BUCKINGHAM, D.: Media education : literacy, learning and contemporary culture. Cambridge : Polity Press ; Malden : Polity Press, 2003. 215 s. ISBN 0-7456-2830-3.

BURTON, G. – JIRÁK, J.: Úvod do studia médií. Brno :

BARRISTER & PRINCIPAL studio, 2003. 391 s. ISBN 80-85947-67-6.

DEMČIŠÁK, J.: Život vo víre médií : O potrebe rozvoja mediálnej kompetencie. In: Učiteľské noviny, 2000, roč. 43, č. 39, s. 1. Duden : Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in 8 Bänden Band 4 (He-Le).

1994 / (Hrsg). Wissenschaftlicher Rat und Mitarbeitern der Dudenredaktion unter der Leitung von G. Drosdowski. Mannheim : Dudenverlag, 1994, s. 1929.

Európsky prístup k mediálnej gramotnosti v digitálnom prostredí. Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru regiónov. KOM (2007) 833 v konečnom znení. Brusel, 20.12.2007. 9 s. [on-line]. [cit. 2012-09-05]. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0833-FIN:SK:HTML>

GAVORA, P. – MAREŠ, J.: Anglicko-slovenský pedagogický slovník: English – Slovak Educational Dictionary. Bratislava : Iris, 1996. 240 s. ISBN 80-88778-25-5.

HEINZ, I.: Jugendmedienschutz. In: Hüther, J. – Schorb, B. – Brehm-Klotz, Ch. (Hrsg): Grundbegriffe der Medienpädagogik. München : KoPäd Verl., 1997, s. 172 – 183. ISBN 978-3-929061-25-3.

HLINKOVÁ, D.: Edukácia audiovizuálnymi médiami. Bratislava : Univerzita Komenského, 1998. 44 s. ISBN 8022312347.

HOCHÉLOVÁ, V.: Slovník novinářské teorie a praxe. Nitra : UKF 2000, 235 s. ISBN 80-8050-380-X.

HRADISKÁ, E.: Bude sa u nás učiť mediálna výchova? In: Otázky žurnalistiky, ISSN 0322-7049, 1999, roč. 42, č. 4, s. 302 – 306.

HRADISKÁ, E.: Akú podobu bude mať mediálna výchova na Slovensku? In: Otázky žurnalistiky, ISSN 0322-7049, 2000, roč. 43, č. 1, s. 42 – 43.

HÜTHER, J. – SCHORB, B.: Medienpädagogik. In: Hüther, J. – Schorb, B. (Hrsg): Grundbegriffe der Medienpädagogik. München : KoPäd Verl., 2005, s. 265 – 276 ISBN 978-3-938028-07-0.

JIRÁK, J. – KÖPPOVÁ, B.: Média a společnost : stručný úvod do studia médií a mediální komunikace. Praha : Portál, 2003. 208 s. ISBN 80-7178-697-7.

JIRÁK, J. – WOLÁK, R.: Východiska a témata mediální výchovy. In: Soft kompetence v informační společnosti. Zborník z odbornej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 13.3. 2008 v hoteli Zámek Zábřeh v Ostravě-Zábřehu. Ostrava : Ostravská univerzita, 2008, s. 40 – 51.

JIRÁK, J.: Podmínky a limity zvyšování mediální gramotnosti v českém prostředí. In: Mediální pedagogika v teorii a praxi. Zborník príspevkov z medzinárodnej odbornej konferencie o mediálnej výchove a pedagogike na ZČU v Plzni, 17. – 18. 6. 2009. / Ed. J. Mašek, Z. Sloboda, V. Zikmundová. Plzeň : PF ZČÚ, 2010, s. 12 – 16. ISBN 978-80-7043-851-0.

JÚVA, V. sen., jun.: Úvod do pedagogiky. Brno : Paido, 1995, s. 38. ISBN 80-85931-06-0. podľa: KOSTELNÍK, J.: Pedagogika pre učiteľov profesijných predmetov a praktickej prípravy. Trnava : Katedra inžinierskej pedagogiky a psychológie, 2008, s. 16. [on-line]. [cit. 2012-09-05]. Dostupné na: www.zovp.sk/sevs/III/zepad/kostelnikpedagogika.doc

KAČINOVÁ, V.: Multiplikátori mediálnej výchovy na Fakulte masmediálnej komunikácie – blízka či vzdialená budúcnosť? In: KOLOKVIUM 1-2. Zborník príspevkov z jarného a jesenného kolokvia 2003 Katedry masmediálnej komunikácie FMK UCM v Trnave. /Ed. S. Magál, A. Plencner. Trnava : UCM, 2004, s. 85 – 102. ISBN 80-89034-73-X.

KAČINOVÁ, V.: Rozvoj mediálnych kompetencií u 15 – 18 ročných adolescentov a možné spôsoby ich rozvíjania v rámci inštitucionalizovanej výučby mediálnej výchovy na stredných školách. In: Adolescencia : Aktuálne otázky predčasného a predĺženého dospievania. Zborník z konferencie. Bratislava : Slovenská spoločnosť pre rodinu a zodpovedné rodičovstvo, 2006, s. 109 – 119. ISBN 80-968891-5-X.

KAČINOVÁ, V.: Perspektívy výučby mediálnej výchovy na základných školách a osemročných gymnáziách. In: Mediálne kompetencie v informačnej spoločnosti. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie v Smoleniciach 12. – 13. apríla 2007. /Ed. S. Magál – M. Mistrík – D. Petranová. Trnava : FMK UCM, 2007, s. 136 – 139. ISBN 978-80-8105-004-6.

KAČINOVÁ, V.: Mediálna výchova ako súčasť všeobecného vzdelávania. Dizertačná práca. Bratislava : FF UK, 2009. 375 s.

KELLER, J.: Úvod do sociológie. Praha : Sociologické nakladatelství. 186 s. ISBN 80-901059-7-1.

KIPS, M. – AMBRÓZOVÁ, O.: Pedagogika. Bratislava : Univerzita Komenského, 1992. 115 s. ISBN 80-223-0533-2.

KOSTELNÍK, J.: Pedagogika pre učiteľov profesijných predmetov a praktickej prípravy. Trnava : Katedra inžinierskej pedagogiky a psychológie, 2008. 172 s. [on-line]. [cit. 2012-09-05]. Dostupné na: www.zovp.sk/sevs/III/zepad/kostelnikpedagogika.doc

LEHOCZKÁ, V.: Mediálna výchova ako východisko z bludiska masmediálnej komercie a bulváru. In: Kultúra v premenách globalizácie. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Nitra : Katedra kulturológie Filozofickej fakulty UKF, 2012. ISBN 978-80-558-0093-6.

McQUAIL, D.: Úvod do teórie masovej komunikácie. Praha : Portál, 2009. 640 s. ISBN 978-80-7367-574-5.

MÍČIENKA, M. – JIRÁK, J. a kol.: Základy mediálnej výchovy. Praha : Portál, 2007. 295 s. ISBN 978-80-7367-315-4.

MISTRÍK, M.: Masmédiá. Elektronické masmédiá. In Kolokvium 1 – 2 Katedry masmediálnej komunikácie. Zborník príspevkov z jarného a jesenného kolokvia Katedry masmediálnej komunikácie FMK UCM v Trnave. /Ed. S. Magál, A. Plencner. Trnava : FMK UCM, 2004, s. 15 – 24. ISBN 80-89034-73-X.

MOSER, H.: Einführung in die Medienpädagogik : Aufwachen im Medienzeitalter. Opladen : Leske + Budrich, 1999. 283 s. ISBN 3-8100-2163-6.

Odporičanie Parlamentného zhromaždenia Rady Európy č.1466/2000 o mediálnej výchove. Štrasburg, 27. jún. 2000. 5 s. [on-line]. [cit. 2012-09-05]. Dostupné na WWW:<http://www.zodpovedne.sk/download/koncepcia_mediálnej_vychovy_v_SR.pdf>

OLEKŠÁK, P.: O potrebe mediálnej výchovy. In: Otázky žurnalistiky, ISSN 0322-7049, 2007, roč. 50, č. 3 – 4, s. 24 – 279.

OSVALDOVÁ, B. – HALADA, J. a kol.: Praktická encyklopédia žurnalistiky. Praha: Nakl. Libri, 2002. 240 s. ISBN 80-7277-108-6.

PELIKÁN, J.: Výchova jako teoretický problém. Ostrava : Amosium servis, 1995, s. 36. ISBN 80-85498-27-8.

PETRANOVÁ, D.: Pedagógovia na ceste za mediálnou gramotnosťou. In: Mediálna výchova v kontexte celoživotného vzdelávania pedagógov. Zborník z kolokvia konaného dňa 25. Októbra 2011 na Žilinskej univerzite v Žiline. /Ed. R. Turská, V. Tanitó, M. Záborský. Žilina : FHV, 2011, s. 8 – 19. ISBN 978-80-554-0467-7.

PETRANOVÁ, D. – VRABEC, N.: Mediálna výchova pre učiteľov stredných škôl. Trnava : FMK UCM, IMEC, 2011. 221 s. ISBN 978-80-8105-248-4.

PETRANOVÁ, D.: Rozvíja mediálna výchova v školách kritické kompetencie žiakov? In: Communication Today, Roč. 2, č. 1 (2011), s. 67-83. ISSN 1338-130X.

POLÁKOVÁ, E.: Úvod do technológie vzdelávania. Nitra : SAIS, 1997. 87 s. ISBN 80-88820-07-3.

POLÁKOVÁ, E.: Mediálne kompetencie. Úvod do problematiky mediálnych kompetencií. Zväzok I. Trnava : FMK UCM, 2007. ISBN 978-80-89220-65-6.

POTTER, W. J.: Media literacy. Thousand Oaks, California : Sage Publications, 2005. 262 s. ISBN 1-4129-0989-9.

PRAVDOVÁ, H.: Aktuálne otázky mediálnej výchovy. In: Mediálne kompetencie v informačnej spoločnosti. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie v Smoleniciach 12. – 13. apríla 2007. /Ed. S. Magál – M. Mistrík – D. Petranová. Trnava : FMK UCM, 2007, s. 122 – 125. ISBN 978-80-8105-004-6.

PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J.: Pedagogický slovník. Praha : Portál, 2008. 322 s. ISBN: 978-80-7367-416-8.

REIFOVÁ, I. a kol.: Slovník mediální komunikace. Praha : Portál, 2004. 327 s. ISBN 80-7178-926-7.

SAK, P.: Komputerizace společnosti. In: Sak, Petr [et al.]. Člověk a vzdělání v informační společnosti : vzdělávání a život v komputerizovaném světě. Praha : Portál, 2007, s. 37 – 88. ISBN: 978-80-7367-230-0.

SCHORB, B.: Vermittlung von Medienkompetenz als Aufgabe der Medienpädagogik. In: Medienkompetenz im Informationszeitalter. Enquete – Kommission „Zukunft der Medien in Wirtschaft und Gesellschaft; Deutschlands Weg in die Informationsgesellschaft“. Deutscher Bundestag (Hrsg.) Bonn : Zeitungsverlag Service, 1997, S. 63 – 75 ISBN 978-3-929122-47-3.

SILVERBLATT, A. – ELICEIRI, E. M. E.: Dictionary of media literacy. Greenwood Press : Westport, 1997. 234 p. ISBN 0-313-29743-6.

SPANHEL, D.: Ansatz für eine Integration der Medienerziehung in den Unterrichts- und Schulalltag der Sekundarstufe 1. In: Medien Impulse, 1999, Jahrg. 8, Hft. 29, S. 62 – 65.

SPOUSTA, V.: Masmédiá jako sociálně-pedagogický problém In: Pedagogická revue, 2004, č. 3, s. 274 – 285. ISSN: 1335-1982.

SUBALLYOVÁ, E.: Ja hľadám obraz... (Agresivita bez mena). In: Mediálne kompetencie v informačnej spoločnosti. Mediálne kompetencie v informačnej spoločnosti. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie v Smoleniciach 12. – 13. apríla 2007 / Ed. S. Magál – M. Mistrík – D. Petranová. Trnava : FMK UCM, 2007, s. 128 – 132. ISBN 978-80-8105-004-6.

ŠEĎOVÁ, K.: Média jako pedagogické téma. In: Pedagogika, ISSN 0031-3815 3330-3815, 2004, roč. 44, č. 1, s. 19 – 33.

ŠVEC, Š.: Základné pojmy v pedagogike a andragogike. Bratislava : Iris, 1995. 276 s. ISBN 80-88778-15-8.

THOMPSON, J. B.: Média a modernita. Praha : Univerzita Karlova, 2004. 219 s. ISBN 80-246-0652-6.

VORLÍČEK, Ch.: Úvod do pedagogiky. Jinočany : Nakl. H&H, 2000. 175 s. ISBN 80-86022-79-X.

ZETTL, H.: Mediálna gramotnosť. In: Kontakt, 1999, č. 1 – 2, s. 51.

ŽILKOVÁ, M.: Odborný posudok na projekt mediálnej výchovy Viera Kačínová a kol. Mediálna výchova pre 5.-9. roč. ZŠ a 8-ročné gymnáziá (metodické materiály, učebné texty). Bratislava : ŠPÚ (2005-2007). Nitra, 2. 9. 2008, 5 s.

